

Zicht op regionale capaciteit en arbeidsmarktvraagstukken huisartsenzorg

Hoe dragen we bij aan een toekomstbestendige huisartsenzorg? Een vraag die SSFH, Transvorm en Robuust ieder vanuit hun eigen perspectief bezighoudt. Tevens een vraag die pas beantwoord kan worden wanneer er een juist inzicht is in de veranderende zorgvraag van patiënten, de inzet van de verschillende professionals werkzaam in het huisartstenteam en de knelpunten die zich (gaan) voordoen in vraag en aanbod van deze professionals. Daarbij is ook van belang om zicht te krijgen op het aantal mensen dat opgeleid wordt voor de huisartsenzorg.

SSFH, Transvorm en Robuust besloten hun krachten te bundelen en hebben Nivel en Prismant de opdracht gegeven om in de zomer van 2018 uitvraag te doen bij huisartsenpraktijken, zorggroepen, huisartsenposten en het onderwijs. Het onderzoek werd uitgevoerd in een achttal pilotregio's: Zuidoost-Brabant, West-Brabant, Midden-Brabant, Noordoost-Brabant, Rotterdam Rijnmond, Groot Amsterdam, Zaanstreek-Waterland en Zeeland.

In deze rapportage leest u de uitkomsten van dit onderzoek. Het is bedoeld als startpunt om met de regionale stakeholders (gezondheidscentra, zorggroepen, huisartsenposten, LHV kring, ROS, regionale werkgeversorganisatie, zorggroepen, gemeenten, onderwijs, etc.) in gesprek te gaan over de regionale arbeidsmarkt huisartsenzorg en knelpunten op te lossen met een gezamenlijke aanpak. Zowel SSFH als Robuust zetten zich in voor het structureel beschikbaar hebben van data op regionaal niveau ter ondersteuning van deze gesprekken.

Toelichting op onderzoeksmethoden

Deze factsheet is grotendeels gebaseerd op een enquête uitgezet onder huisartsenpraktijken in de regio Zeeland waarbij een respons van 30% is behaald. Deze respons is gewogen naar praktijkvorm (solo- duo- of groepspraktijk), zodat deze verhoudingen hetzelfde zijn als in de populatie. De praktijk-enquêtes zijn door één persoon ingevuld. De antwoorden, vooral wat betreft ervaringen en inschattingen, zijn dus vanuit het perspectief van deze persoon. Hierdoor weerspiegelen ze mogelijk niet de opvattingen van iedereen binnen deze praktijken en instellingen.

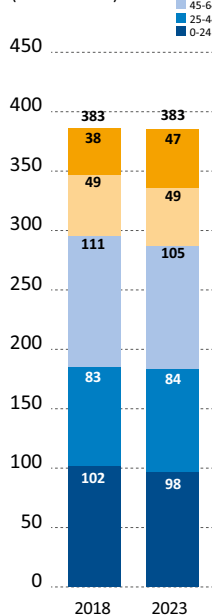
Daarnaast is de factsheet gebaseerd op data verzameld onder de huisartsenposten in Zeeland, het ROC Scaldia en Breederode Hogeschool. De prognoses zijn onder meer gebaseerd op zorggebruik cijfers van Vektis en de personeelsgegevens vanuit het pensioenfonds huisartsen en het pensioenfonds Zorg en Welzijn.

Voor een volledige beschrijving van de in dit onderzoek gebruikte methoden, zie de methodologische verantwoording www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/factsheethuisartsenzorg.pdf

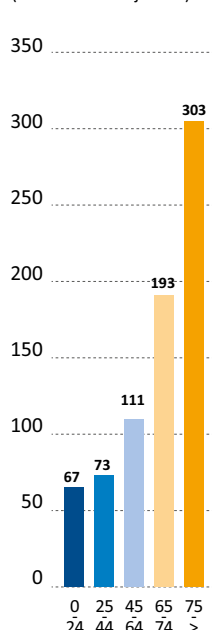
De vraag naar huisartsenzorg in Zeeland

Voor een toekomstbestendige huisartsenzorg is het belangrijk om te weten hoe de vraag naar zorg zich zal gaan ontwikkelen. Dit wordt voor een groot deel bepaald door de bevolkingsontwikkeling. Het totaal aantal inwoners in Zeeland zal tot 2023 iets groeien met 0,1% van krap 383 duizend naar ruim 383 duizend, waarbij aangemerkt moet worden dat in Zeeland zich een aantal krimp- en anticepeerregio's bevinden. De leeftijdscategorieën 0-24, 45-64 en 65-74 jaar zullen kleiner worden, terwijl de groep 75+ met bijna 23% groeit. De gemiddelde kosten per inwoner aan huisartsenzorg (exclusief de kosten van het inschrijftarief) zijn hoger voor de oudere groepen: de groep 75+ kost per inwoner gemiddeld ruim 4,5 maal zoveel als de groep tot 25 jaar.

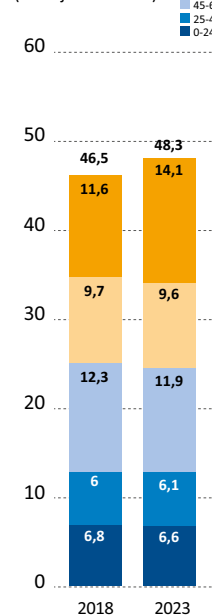
Inwoners Zeeland
(in duizenden)

Kosten huisartsenzorg per inwoner
(exclusief inschrijftarief)

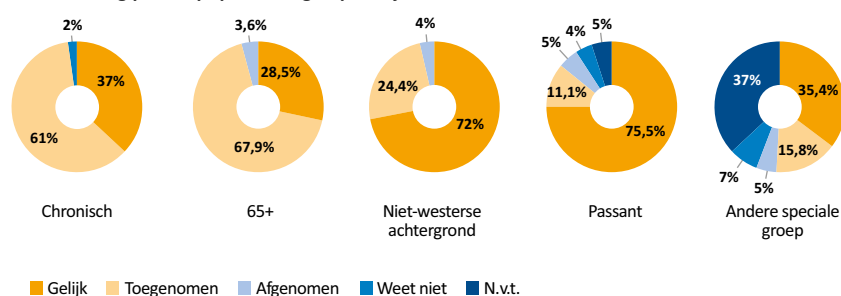

Kosten huisartsenzorg per leeftijdsgroep
(in miljoenen euro)

Bron: Vektis en Primos; bewerking Prismant

Verandering patiëntpopulatie afgelopen 5 jaar

Bron: praktijkenquête

Op basis van de veranderende samenstelling van de populatie is de te verwachten stijging van het gebruik van huisartsenzorg, uitgedrukt in kosten (exclusief inschrijftarief) in de regio Zeeland 3,9% (van € 46,5 naar € 48,3 mln). Deze stijging ligt een stuk hoger dan de groei van het aantal inwoners (0,1%). De samenstelling van de patiëntenpopulatie is voor de meeste praktijken de afgelopen 5

jaar flink veranderd, wat kan leiden tot een inhoudelijke verandering van de zorgvraag. Vooral het aantal patiënten ouder dan 65 jaar is toegenomen net als het aantal chronisch patiënten. Meer dan de helft (56%) van de praktijken geeft tevens aan met seizoenschommelingen te maken te hebben, een kleine 15% zelfs in sterke mate. Vaak wordt hierbij toerisme als oorzaak genoemd.

Het aanbod van huisartsenzorg binnen huisartsenpraktijken in Zeeland

Om inzicht te krijgen in het huidige aanbod in huisartsenzorg is met de praktijkenquête inzicht verkregen in hoeveel mensen er in de huisartsenpraktijk werken, wat de functiemix is van huisartsenteams en wat de verdeling is in 'productie' in het huisartsteam. De toekomstige ontwikkeling in de capaciteit van huisartsenzorg is bepaald aan de hand van instroom en uitstroom. Het aantal deelnemers aan opleidingen en het aantal stage- en opleidingsplaatsen bepaalt voornamelijk de instroom, de leeftijdsverdeling van verschillende beroepen binnen de huisartsenzorg is de belangrijkste voorspeller van de uitstroom.

Huidige capaciteit huisartsenpraktijken

De 112 huisartsenpraktijken in Zeeland hebben gemiddeld genomen een patiëntenpopulatie van 3.574 patiënten. Per 1 fte huisarts komt dat neer op gemiddeld 1.962 patiënten. De zelfstandig gevestigde huisartsen in Zeeland werken samen met hun collega's in loondienst en waarnemers meer dan 204 FTE (164 FTE door gevestigde huisartsen, 27 FTE door waarnemers,

12 FTE door HIDHA's). Zij worden binnen hun praktijken voornamelijk ondersteund door 225 FTE aan doktersassistenten en 110 FTE aan praktijkondersteuners. De capaciteit aan praktijkmanagers in de regio is met 18 FTE klein, net als de capaciteit van 4 FTE aan 'overige ondersteuners' (verpleegkundig specialisten, nurse practitioners, physician assistants en sociaal psychiatrisch verpleegkundigen).

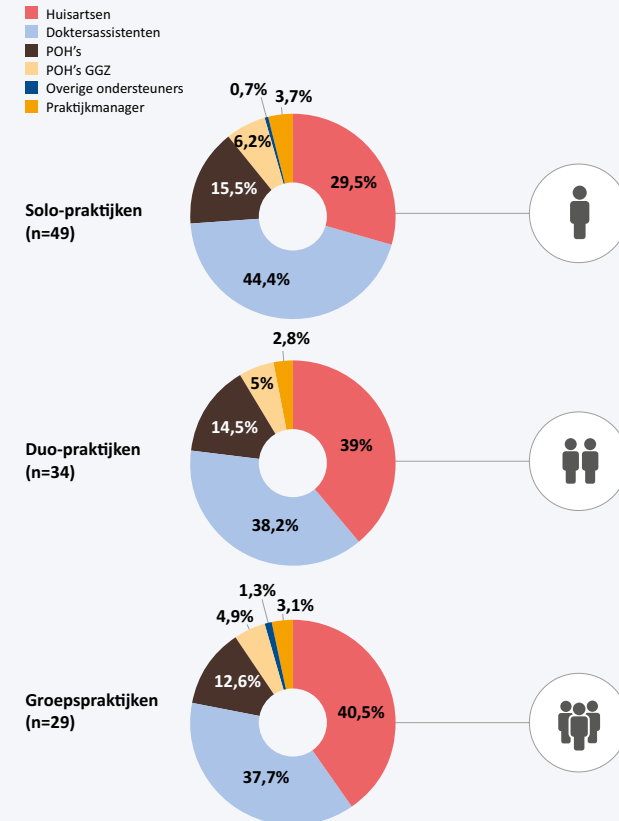
In Zeeland werken:
de huisartsen gemiddeld 0,86 FTE, de POH's 0,56 FTE, de POH-GGZ 0,26 FTE en de doktersassistenten 0,55 FTE.

Capaciteit huisartsenpraktijken Zeeland(FTE)

Van de 112 huisartsenpraktijken zijn er 49 solo-, 34 duo-, en 29 groepspraktijken. De samenstelling van het huisartsteam in FTE verschilt naar type praktijk. Zo hebben doktersassistenten vooral in solopraktijken een relatief groot aandeel in de capaciteit. De huisarts heeft relatief het grootste aandeel in groepspraktijken.

Gemiddelde verdeling capaciteit binnen huisartsenpraktijk

In de praktijk-enquête is ook gevraagd hoe de 'productie' van de huisartspraktijken verdeeld is naar functie.

Zoals verwacht wordt het grootste aandeel van de consulten uitgevoerd door de huisarts (71%). POH's nemen samen 19% van de consulten voor hun rekening en doktersassistenten 9,5%.

Opleidingen in de huisartsenzorg in Zeeland

De toekomstige capaciteit aan huisartsenzorg in Zeeland wordt voor een belangrijk deel bepaald door de instroom vanuit de opleidingen. Hierbij zijn stage- en opleidingsplaatsen van groot belang. Voor de doktersassistenten en praktijkondersteuners zijn deze uitgevraagd bij de opleidingsinstituten in de regio.

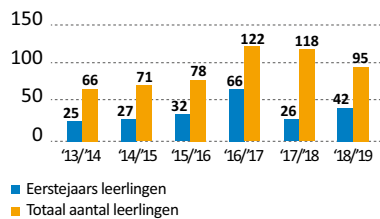
Doktersassistenten

De behoefte aan stageplaatsen neemt de laatste jaren toe als gevolg van grotere instroom van zowel het bekostigd als het niet-bekostigd¹ onderwijs. Het onderwijs geeft aan steeds meer moeite te hebben om alle leerlingen een stageplaats in de huisartsenzorg of het ziekenhuis aan te bieden. Wanneer stageplaatsen voor doktersassistenten vanuit de huisartsenzorg minder worden opengesteld aan de opleidingsinstituten ontstaat een tekort aan stageplaatsen en zal daarmee de

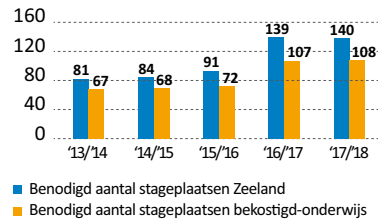
instroom op de arbeidsmarkt van doktersassistenten geremd worden.

Onderwijsinstellingen in Zeeland geven aan dat jaarlijks 95 stageplaatsen (inclusief BBL-leerwerkplekken) voor doktersassistenten in de huisartsenzorg nodig zijn. De vraag naar stageplaatsen (BOL) in de huisartsenzorg is de laatste jaren nagenoeg gelijk gebleven. Vanaf '16/'17 is gestart met BBL-classes waardoor de behoefte aan deze vorm van leerwerkplekken sindsdien is toegenomen.

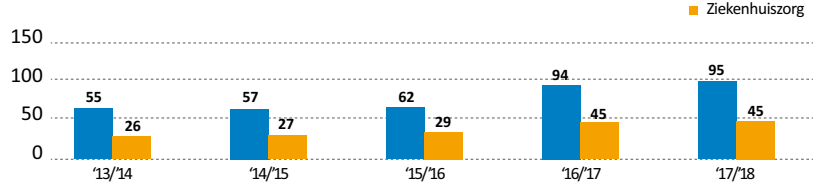
Aantallen doktersassistenten in opleiding

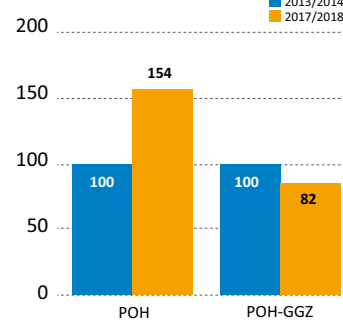
Benodigd aantal stageplaatsen doktersassistenten

Benodigd aantal stageplaatsen doktersassistenten naar branche

Landelijke ontwikkeling aantal studenten POH en POH-GGZ

Praktijkondersteuners

Voor praktijkondersteuners is de stage-situatie afwijkend ten opzichte van de doktersassistenten. Wanneer een student geen stageplaats heeft, kan niet gestart worden met de opleiding, waardoor het feitelijk aantal studenten altijd gelijk is aan het aantal stageplaatsen. De opleiding voor praktijkondersteuner (POH en POH-GGZ) wordt aangeboden via hogescholen en zijn niet aan een regio gebonden. Hierdoor is het niet mogelijk om een hogeschool één op één aan een regio te koppelen.

Landelijk gezien is wel inzichtelijk dat het aantal studenten voor de opleiding POH-GGZ fors is toegenomen tussen 2013 en 2017. Hier staat tegenover dat het aantal studenten voor POH is afgenomen tussen 2013 en 2017. De opleidingsinstituten geven aan dat de hoofdrede hiervoor is dat klassen vaker niet door kunnen gaan wegens gebrek aan stageplaatsen.

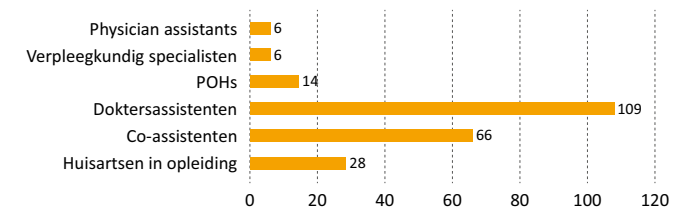
Stageplaatsen en stagiairs voor alle functies binnen de huisartsenpraktijken

De verhouding van het aantal stage- en opleidingsplaatsen naar functie komt redelijk overeen met de samenstelling van het huisartsteam naar functie; voor doktersassistenten zijn de meeste plaatsen beschikbaar, daarna voor de co-assistenten en huisartsen in opleiding en de POH's. De huidige bezetting van de plaatsen door stagiairs is bij vrijwel alle functies veel lager dan het aantal beschikbare stage- en opleidingsplaatsen per jaar. Een gedeeltelijke verklaring hiervoor is dat de meeste stages korter zijn dan een jaar en het aantal stagiairs is opgegeven voor de peildatum van enquëtering. Het aantal huisartsen in opleiding ligt daarentegen redelijk in de buurt van het aantal beschikbare plaatsen, wat ook geldt voor de verpleegkundig specialisten en physician assistants.

Wat betreft doktersassistenten, is voor het leerjaar 2017/2018 een nagenoeg maximale benutting van de huidige beschikbare jaarlijkse capaciteit aan stageplaatsen in de huisartsenzorg nodig. Hiervoor zagen we dat er behoefte is aan 95 plaatsen per jaar, de praktijken bieden er gezamenlijk 109 aan.

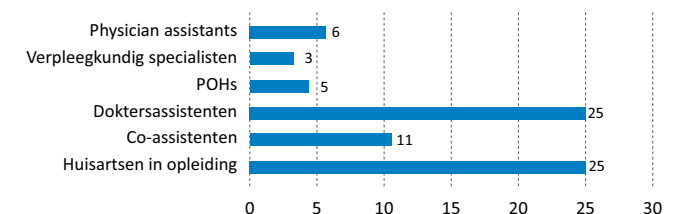
Stageplaatsen naar functietype

Gemiddeld aantal plaatsen beschikbaar per jaar binnen huisartsenpraktijken

Stagiairs naar functietype

Aantal in opleiding in de huisartsenpraktijken (peildatum mei-juni 2018)

Aansluiting tussen vraag en aanbod in Zeeland

Prognoses ontwikkeling capaciteit

Om te bepalen waar de huisartsenzorg in de toekomst knelpunten kan verwachten binnen het huisartstenteam, moet de verwachte vraag naar personeel en het verwachte aanbod van personeel met elkaar vergeleken worden.

POH's en doktersassistenten

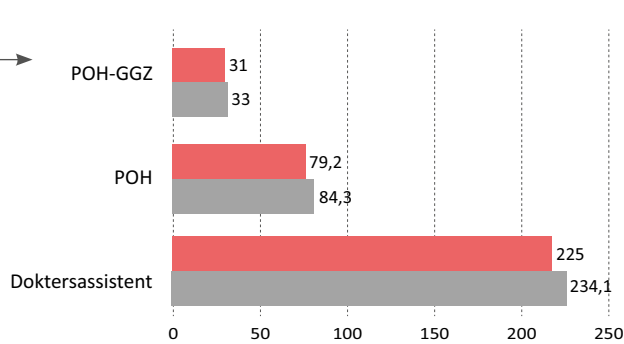
De vraagontwikkeling naar POH's en doktersassistenten in Zeeland, uitgedrukt in FTE en gebaseerd op de demografische ontwikkelingen in de regio, ziet er als volgt uit:

Het benodigd aantal FTE POH en POH-GGZ zal de komende 5 jaar groeien met 6,5%, voor doktersassistenten met 4,1%.

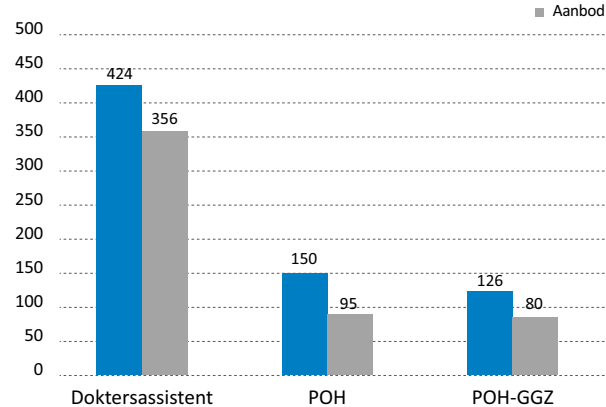
De verwachte vraag naar POH's en doktersassistenten is vergeleken met het verwachte aanbod in 2023. Dit aanbod is berekend op basis van de huidige capaciteit, vermeerderd met de verwachte instroom aan gediplomeerden doktersassistenten en praktijkondersteuners in de regio én verminderd met de verwachte uitstroom door pensionering en baanwisseling.

Voor zowel de POH, POH-GGZ als de doktersassistenten zal vraag en aanbod in Zeeland flink uit evenwicht zijn in 2023. Voor alle drie de functies zal een groot aantal personen moeten worden aangetrokken of worden opgeleid om dit tekort op te vangen.

Verwachte vraagontwikkeling van werkzame doktersassistenten, POH en POH-GGZ 2018-2023 (FTE)

Balans vraag en aanbod in 2023, uitgedrukt in personen

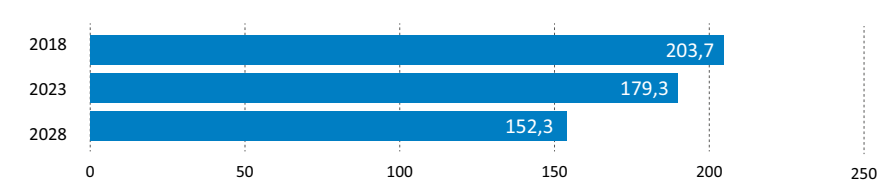

Huisartsen

Gegeven de opmerkingen die opgenomen zijn in de methodologische verantwoording kan voor Zeeland met enige voorzichtigheid geschat worden wat de in- en uitstroom van huisartsen zal zijn over 5 en 10 jaar. Geschat wordt dat binnen 5 jaar 24% van de huisartsen zal uitstromen en binnen 10 jaar 46%. Dit wordt maar zeer ten dele gecompenseerd door een geschatte instroom

van bijna 6 huisartsen per jaar. Op basis hiervan zou de huidige huisartsen-capaciteit van 204 FTE afnemen tot 179 FTE over 5 jaar, en tot 152 FTE over 10 jaar. Deze daling van de capaciteit van 12% in de komende 5 jaar staat haaks op de groei in de verwachte zorgvraag van 3,9% in dezelfde periode. Er is voor huisartsen in 2023 en 2028 een fors capaciteitsprobleem.

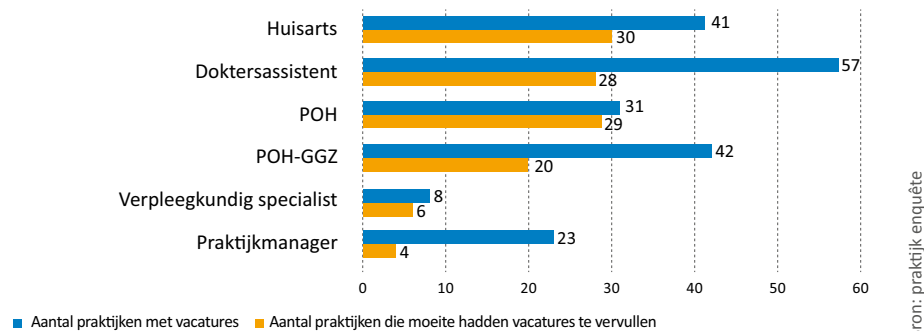
Huidige en verwachte capaciteit aan huisartsen in Zeeland in FTE (2018-2028)

Huidige ervaren capaciteitsproblemen

Naast ontwikkelingen in vraag naar en aanbod van huisartsenzorg is het belangrijk inzicht te hebben in de mate waarin nu capaciteitsproblemen ervaren worden. Dit betreft openstaande vacatures, verwachte tekorten, werkdruk en patiëntenstops.

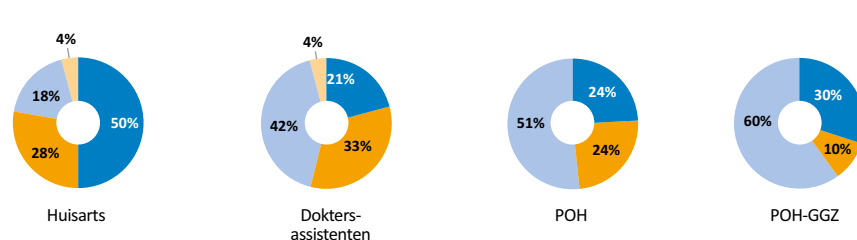
Aantal praktijken met openstaande functies afgelopen 12 maanden

Gezien de totale capaciteit in de regio hebben relatief veel praktijken vacatures gehad. Deze waren in veel gevallen lastig te vervullen. De meeste moeite gaf het invullen van een vacature voor een POH (94%) en een huisarts (73%). Ook de functie van verpleegkundig specialist was in 75% van de gevallen lastig te vervullen, hoewel maar een klein aantal praktijken hiervoor een open vacature had. Naast vacatures in het afgelopen jaar hebben praktijken ook een beeld van tekorten die in het

komend jaar gaan ontstaan door bijvoorbeeld pensionering of het toenemen van vraag naar een specifiek soort zorg. Voor de toekomst verwachten huisartsenpraktijken in Zeeland met name een tekort aan huisartsen. Een tekort aan POH's wordt minder vaak genoemd. Dit is opvallend omdat de prognoses voor 2023 flinke tekorten laten zien en men nu al moeite heeft om een vacature POH te vervullen.

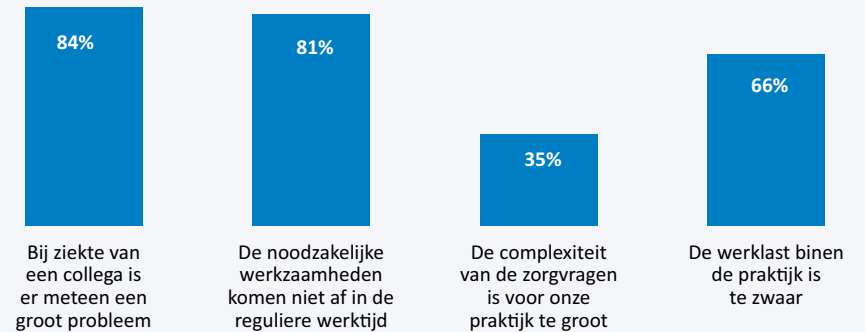
Verwachte ervaren tekorten

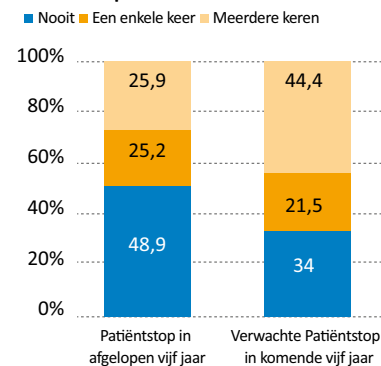
Werkdruk

De ervaren werkdruk is groot in de huisartsenpraktijken in Zeeland. Met name huisartsen en doktersassistenten ervaren een hoge werkdruk en de POH in mindere mate. Ruim 42% van de praktijken heeft te maken met (bijna) dagelijks uitlopende spreekuren en bijna allen geven aan bij ziekte van één van de collega's meteen een groot probleem te hebben. Bij meer dan de helft van de praktijken heeft in de afgelopen vijf jaar al één of meerdere keren een patiëntstop plaatsgevonden.

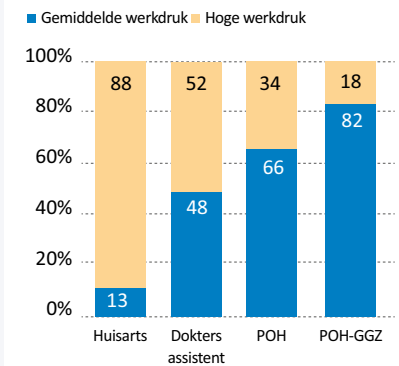
Werkdruk stellingen

Patiëntstops

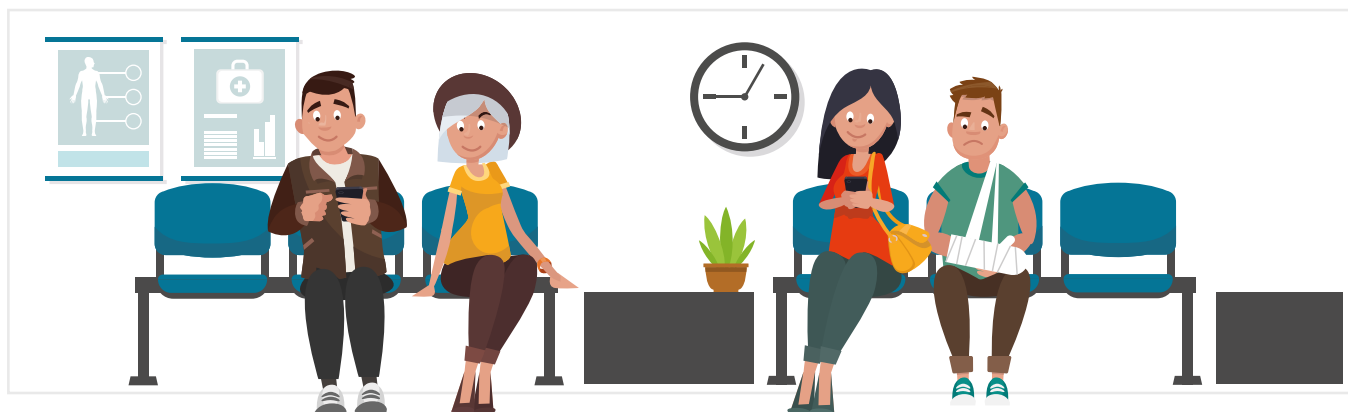
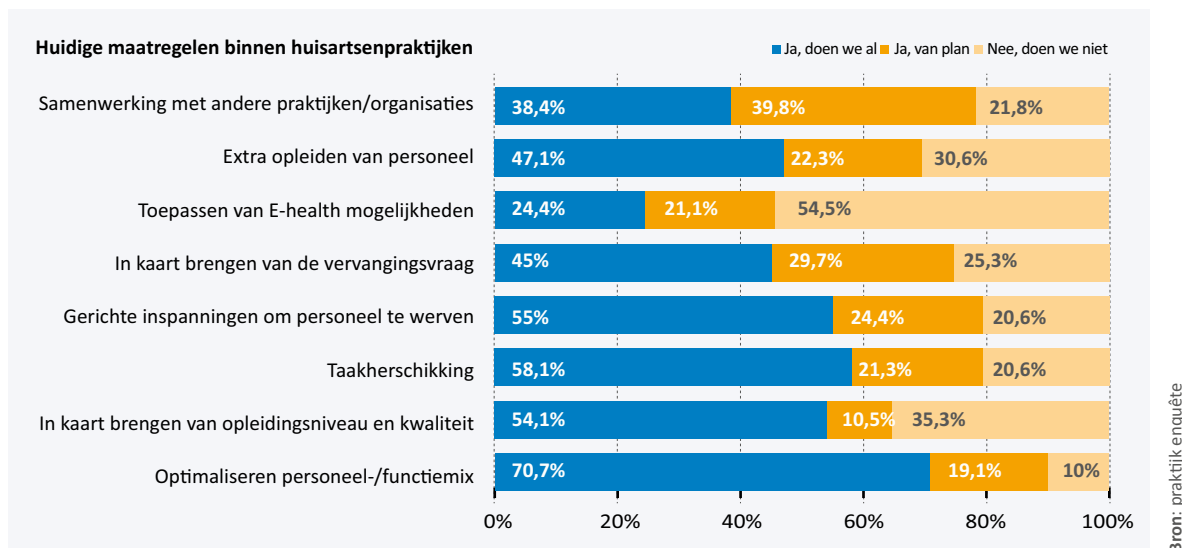

Werkdruk naar functie

Oplossingsrichtingen

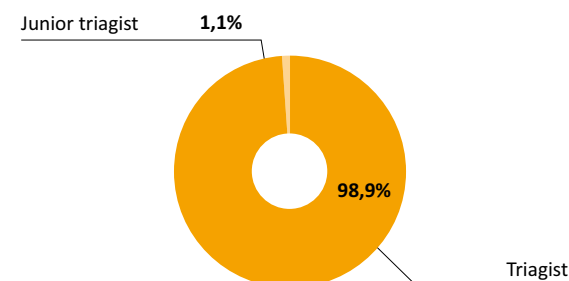
Een groot deel van de huisartsenpraktijken neemt al maatregelen om aan de toekomstige vraag te kunnen blijven voldoen. Vooral op het optimaliseren van de personeels-/functie mix wordt ingezet, maar ook op taakherschikking en het in kaart brengen van het huidige personeelsbestand. Toch zijn er ook veel maatregelen die nog door minder dan de helft van de praktijken worden genomen.

Huisartsenposten in beeld

- Uit de enquête onder de huisartsenposten in Zeeland blijkt dat er 35,5 FTE aan triagisten werkzaam is. Dit is bijna de totale capaciteit die werkzaam is de binnen huisartsenposten.
- Gemiddeld zijn er in de huisartsenposten in Zeeland 7 opleidingsplaatsen voor triagisten, en 4 voor doktersassistenten.
- In het afgelopen jaar stonden functies open voor doktersassistent, triagist, junior-triagist, verpleegkundig specialist en physician assistant.
- De functie van triagist was lastig te vervullen.
- Gemiddeld doet men in de huisartsenposten in Zeeland 26.429 declarabele verrichtingen per jaar. De verwachting is dat het totale aantal patiënten in de toekomst enigszins zal toenemen.
- Redenen voor capaciteitsproblemen die in de huisartsenposten van Zeeland worden genoemd zijn de vakantieperiodes, dat mensen met een niet acute zorgvraag naar de huisartsenposten komen, zelfverwijzers, gevallen waarin patiënten niet verder in de zorgketen worden geleid, en dat er een tekort is aan waarnemers om diensten over te nemen. Maar ook een algemene verschuiving van zorg naar de huisartsenposten.

Verdeling capaciteit binnen huisartsenpost

AAN
DE SLAG!

Conclusie

Met deze factsheet is de huidige omvang en samenstelling van de huisartsenzorg in Zeeland in kaart gebracht en zijn diverse ontwikkelingen weergegeven.

Opvallend voor de regio Zeeland is dat:

- Het aanbod aan stageplaatsen voor doktersassistenten voldoende lijkt om aan de vraag vanuit de opleidingen te voldoen, maar toch ervaren de opleidingen momenteel al een tekort;
- Praktijken aangeven een (groot) tekort aan huisartsen, doktersassistenten en POH's te verwachten; de prognoses ondersteunen dit beeld.
- Met de huidige gegevens onvoldoende inzicht bestaat of het aantal opleidingsplaatsen voor huisartsen toereikend is om de benodigde stijging aan capaciteit op te vangen.
- De ervaren werkdruk met name bij huisartsen en doktersassistenten hoog is;
- Het voorzieningenniveau onder druk staat; ruim de helft van de praktijken konden in de afgelopen 5 jaar tijdelijk geen patiënten meer aannemen vanwege capaciteitsproblemen;
- Er wel door de praktijken gewerkt wordt aan verschillende oplossingen om aan de toekomstige vraag naar personeel te kunnen voldoen.

Gericht beleid lijkt nodig om huisartsen en de ondersteunende professionals te binden aan de regio om zo aan de toekomstige benodigde capaciteit te kunnen blijven voldoen. Een tekort aan waarnemers kan extra druk leggen op de huisartsenpost. Daarom is het belangrijk beleid in samenhang te ontwikkelen.

De uitdagingen geven voldoende aanleiding om met elkaar in gesprek te gaan over welke maatregelen nodig zijn om de huisartsenzorg in Zeeland toekomstbestendig te maken. Wat in ieder geval van belang is, is te werken aan maatregelen die de tekorten aan huisartsen, doktersassistenten en POH's tegengaan. Dat kan op regionaal, lokaal en organisatieniveau.

Veel succes daarbij. Uw regionale werkgeversorganisatie, ROS en SSFH kunnen u verder helpen.
M.vandenneuvel@transvorm.nl, r.overdiep@rosrobust.nl, Info@ssfhn.nl.

In opdracht van

Stichting Sociaal Fonds
Huisartsenzorg

Uitgevoerd door

Dit project is (mede) mogelijk gemaakt door de zorgverzekeraars CZ en VGZ namens alle zorgverzekeraars.